

ש מעתא עמיקתא

גליין ר"ל פרי שופטים | היתשעיה
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

בענין רצועות תפילין המצופות בחומר סינטטי

א. עור הרצועות

מבואר בש"ס שבת (כת): דלצורך רצועות לא הוכשר אלא עור בהמה חיה ועוף הטהורים. וכן פסק השו"ע (סי' לג סעי' ג). וכמו"כ כתב הרמב"ם (פ"ג ה"ח) דעור הרצועה צריך עיבוד לשמה. וכן פסק השו"ע (שם). ועינין במדכי (הל' תפילין י.) שמ"מ בין שעשאן מקלף בין שעשאן מעור שפיר דמי. וכן פסק השו"ע (שם).

ב. צבע הרצועות

איתא במנחות (לה). אמר רבי יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני, ואוקימנא לה מבחוץ, אבל מבפנים מאיזה צבע שירצה יעשה (חוץ מאדום). וכן פסקו הטה"ש (סי' לג סעי' ג). וכתב במ"ב (סי' לג סעי' ט) דאם נתישנו ונתמעך מהן השחרות צריך להשחירן מחדש וכמו שדענו לענין הבתים בסיומן ל"ב סעי' ל"ט, ע"כ. [ועיי' בבה"ל (ד"ה הרצועות) שיצא להסתפק האם בענין כל הרצועה שחורה או די להשחיר בבדי שיעור אורך הרצועה. ואכמ"ל].

ועינין במ"ב (סי' ט) בשם הברוך שאמר דמשמע דמצוה להשחירן עד שיהיו שחורות כעורב. וביאר בביאור הלכה (שם ד"ה הרצועות) דהא דבעינן שחור כעורב זהו רק למצוה בעלמא, אבל מדינא כל שחל עליו שם שחור סגי ליה, ע"כ. [ועיי' בבלחם חמודות (הל' תפילין אות כס וזאת לא) שדחה דברי הלבוש דס"ל שאין זה לעיקובא].

ועינין עוד בפמ"ג (סי' לג א"א סעי' ט) שכתב שאם בצעו הרצועות שלא לשמה, אם אין לו רצועות אחרות משחיר מצד השני לשמה, דנהי דגמירי שחורות אבל לא דווקא מצד השני. וכן פסק בקסת הסופר (סי' כג אות ג). אלא שבביאור הלכה (סי' לג ד"ה מבחוק) פקפק בדבריו (וכתב דע"פ מדי מחו' לא נפקא). ובמ"ב (סי' ט) סתם להחמיר.

ג. להשחירם לשמה

וכתב בספר התירוה (סי' קצא) שיש להסתפק אם גוי יכול להשחיר הרצועות לבדו כמו שאר תיקוני עור, או שמא כיון דרצועות שחורות הלכה למשה מסיני צריך השחרה לשמה ואסור בגוי, כמו גבי ציצית דבעינן טווייה לשמה וגם צביעה לשמה, והמחמיר תבא עליו ברכה, ע"כ. ועיי' במפתחות שכתב סתם שאין להשחירן גוי אלא ישראל. והביא דבריו הבי"י (שם). ולמעשה פסק השו"ע (סי' לג סעי' ד) שטוב שישחירם ישראל לשמן ולא כעוריים. ומבואר דס"ל שבלעדיה מהני. וכ"כ המ"א (סי' ט) ה' והמ"ב (סי' כג) אלביא דהשו"ע. אולם שאפילו בדעבד דהבר מבעל מהלל לוי"מ. [ומי"מ כתב המ"ב (סי' כג) דמותר ע"י אשה היודעת לעשות לשמה כמו איש, אבל ע"י איי וקטן אינו מותר עד שיעמוד גדול על גבם].

ד. צבע מן המותר בפיד

ועינין בנוב"י (א"ח סעי' א) שמסתפק אם בעינן שהצבע יהיה מן המותר בפיד כיון שאינו אלא חזותא בעלמא, אלא שכתב דמ"מ למעשה יש להחמיר. ועיי' בא"ח ת"י ג' טז. בתשובת בנו שהוכיח שמן המותר בפיד בעינן. וכן פסק הקסת סופר (סי' כג אות ב). [ועיי' בנוב"י חלק או"ח ק' סי' א' שכתב דצבע שנותנים בתוכו עצם פיל שחוק יש לאסור. דבעינן מן המותר בפיד, אלא דשוב כתב שיש לדון בזה כיון שאינו בעין ונשאר רק חזותא אם שייך מותר בפיד, ואעפ"כ יש להחמיר. ועיי' בתשובה מאהבה המובא להלן שכונת הנוב"י החמיר דוקא במקום שהייתה משפיע שחורות עצמה, עיי' ש].

אולם החת"ס (י"ד ט"ו רעו ד"ה והנה מ"ש ובספר תוקת משה ריש פ"ר תרומה) כתב דלא בעינן מהמותר בפיד לצביעת הרצועות, וכתב להתיר ליקח שומן דג טמא כשצובעים עורות הרצועות. והוכיח כן ע"פ דברי הרבינו בחיי (פ' תרומה) שכתב דמשי"ה לא היה משי במלאכת המשכן משום שאינו מן המותר בפיד, שלדבריו צ"ל דאע"פ דהוה תולעת שני דהיינו צמר צבוע בדם התולע, ה"ט דצביעה לא איכפת לן אם אינו מותר בפיד, וכמדומה שהחלוץ שצובעים בו תכלת מלבד ג"כ לא היה מן המותר בפיד, ע"כ. דעיי' שסיים דמ"מ "אני מחמיר לדדיד ליקח שמן זית במקום שומן דג". אולם מקדש דעת הנוב"י והקסת סופר, גם שאר הפוסקים דלהלן חולקים על דברי החת"ס אלו. וכן פסק המשנה הלכות (ח"ד סי' י' ד"ה עוד נראה).

ה. הברקת הצבע ע"י דבר טמא

אלא דמצינו בנוב"י (א"ח סעי' א) דס"ל שאע"פ דבעינן מהמותר בפיד, מ"מ רצועות שנמשחו בשמן דג טמא אין בזה קפידא, משום דרך משיחה אוינה גורמת עיקר השיחור ואינה בא אלא להצליל הצבע, ועיקר צבע השיחור נעשה מדבר הטהור. וכן פסק הקסת סופר (שם) והוסף דמ"מ לכתחלה יש לדקדק ליקח שומן כשר. והזרע אמת (ח"ג א"ח סעי' ג) כת' דאף דבדר שאינו נוגע לצעם שכרות התפילין יש להקפיד שיהיה מדבר המותר בפיד.

ובתשובה מאהבה (ח"ב סי' י"ד) העלה להתיר לגמרי משיחת הרצועות דבדר טמא. וכן ע"פ אבותינו ואין פוצה פה ומצפצף. וכן דעת הבית שערים (א"ח סעי' כא). ועיי' במנח"י (ח"ט סי' ב). [ולענין להשתמש בדבק טמא. עיי' בתשובת באר עשק (סי' י"ד) שכת' לענין לדבק מטלית מאחורי יריעת הסי"ת, דמותר אף בדבק טמא. כיון שאין זה אלא לחזק, ולא בעינן ביה מן המותר בפיד. וכן דעת בשו"ת דרכי נועם (י"ד סי' א). ועיי' בחת"ס (י"ד סי' רעו) ובתשובה מאהבה הנ"ל].

ו. חומרים סינטטיים/כימיים

ויש לדון האם מועיל להשחיר הרצועות בחומרים סינטטיים (שלא מעורב בהם דבר איסור), די שיהיה האם היא דינא ד"מן המותר בפיד" היינו שלא יהיה מעורב בו דבר טמא, או דבעינן שיהיה עשוי מדבר מאכל המותר בפיד.

והנה מצינו ברש"י (מגלה כד: ד"ה צ"פ) ובר"ח (מגלה טו: ברי"ק) שפירשו שהא דאיתא במגלה (כד:) דתפילין שציפן זהב פסולים. אינו כי מן המותר בפיד בעינן דהיינו מבמהה טהורה. ומבואר דאף חומר שאינו ראוי לאכילה אע"פ שאין בו איסור אינו ראוי לפי קרני ביה. אלא דק"י בנוב"י (ק' ט"א א"ה והנה גם ה"ד) שהקשה על דברי רש"י והר"ן, דהרי מזה מיעוט חז"ל יעורר טמאה" אבל למעט זהב לא שייך. וכן פסק החזו"א (סי' י"א סעי' ט) (ושם מיייר לענין דבק לצורך הבתים).

מיהו בנש"א (ככלל י"ד אות ג' ד"ה ומה שמחנה) כתב לעיי' שדברתי דרשות דשינין מקרא, בפיד, שיהיה מן המותר לאפוקי טמאה. וגם יהיה בפיד, ר"ל מותר שנאכל לאפוקי זהב. ע"כ. ומבואר דבעינן דבר הבא מדבר הנאכל. וכ"כ השפת אמת (מגלה כד:).

והחתן סופר (שעו המוספות כ"פ"ב) כת' ע"פ הירושלמי (פ"א ה"ט) דבעינן דבר היתר וגם ממאכל אדם. והבית שערים (א"ח סי' כה ד"ה ועוד) כתב שדבר שאינו לא אסור ולא מותר בפיד, גם פסול. וכן הוא באמת בדברי חיים (ח"ב א"ח סי' ז). וכן פסק המנח"י (ח"ט סי' א) ושכן הוא בתשובת עמק שאלה (א"ח סי' א) (ועיי' במנח"י ח"ט סימ' ב'). ועיי' עוד במהרש"ג (א"ח ח"א סי' כד) ובתורת חיים (סו"פ סי' ט' סעי' א'). אלא שבררנו אצל מומחים ומשגיחים מכשרויות המאורות, ואמרו דבמנינו משתמשים בחומרים כימיים בלבד. [וכן מובא בספר זכרון אליהו (ש"פ סי' ט)]. וצ"ע הטעם (ושמא בצירוף המקילין דלא בעינן מן המותר בפיד נקטו להקל). ועכ"פ מבואר שנוהגים להתיר בזה.

ז. אופני צביעת הרצועות

והנה אחר הברירה אצל מומחים והענין בדברי הפוסקים המובאים להלן מתבאר שישנם אופנים שניתן לצבוע הבתים והרצועות: א' צביעה בצבע נוזלי באמצעות מברשת או התזה וכדו'. ויש בזה ב' סוגים, צבע שהוא חזותא בעלמא, וכמו כן צבע המעורב עם דבק שמטרתו להדביק הפיגמנטים השחורים למשטח העור, וכשצובעים בצבע זה, אם מנסים להסירו הוא יורד בפירוורם. ב' צביעה במין טיח עבה (שכטל), והוא צבע עב יותר מצבע גריל, ובו יש ב' סוגים, סוג אחד שמורחים ומתייבש, וכשצובעים לגרודו יורד הוא בפירוורם. והסוג שני שכשצובעים לגרודו מתקלף כגוש וכקליפה אחת. [ועיי' בזכרון אליהו (סי' כ"ב סעי' ה) שהביא שיש נוהגים קודם הצביעה למרוח על העור חומר פלסטי שנבלע לתוך העור ומחזק אותו, ואח"כ כשצובעין אותו בשחרות אין הצבע נבלע לתוך העור אלא מונח ע"י והעור מצד עצמו נשאר לבן]. ג' הדבקת משטח של צבע שחור סינטטי וכדו', ע"י חום או עיבוד הדבקה. ונבאר ענין זה.

ח. צבע שחור ע"י קילוף עמוד בפני עיני

מצינו בנוב"י (א"ח ק' סי' א' ד"ה ונכש"ו) שנשאל לענין צביעת הבתים בשחור (הנלמד מדין שחרות ברצועות) הנעשה ע"י טיחה עבה על עור הבתים, והם שחורים בתכלית ההידור אלא שניתן לקלפו כא' (והוא מהסוג ב' הנ"ל באת ז'), דשמא לא מהני, אי משיח מן הבית רואה האויר, או משום שייך על תפילין צריך להיות נראה, דמה"ט בציפן אותם בזבה פסול כמבואר בא"ח מגלה (שם). וכתב להשיב דהשחרות שייך לעור ובטל אליו וע"כ לא שייך כאן אין הבית רואה האויר. ועיי' שכתב דבאמת ציפן זהב כשר וכוונת השי"ס במגילה (שם) שהוא פסול היינו בבתיים מזהב ממש, אבל במצופים זהב לית לן בה כלל. [ועיי' ש' ד"ה וא"י אותה] שכתב ש"ברצועות גופיהו מנייל למפסל אם עשה רצועות שחורות ושוב ציפה עליהן זהב"י]. והביאו להלכה בשע"ת (סי' ט' סעי' ט). וכן פסק החלקת יואב (ח"א סי' א). וכן נר' דעת האג"מ (י"ד ח"ב רס"י קל"ג ד"ה הנה בדבר ד"ה א"ר). ועיי' בגבעת נחם (לבעל התפילה סי' טו טו).

אולם הנשמ"א (ככלל י"ד אות א) האריך לדחות דברי רבו הנוב"י, דאפי' אם נאמר דבריו דא"צ לראות האויר, מ"מ קי"ל בכל מקום כלי המצופה דבדר שאינו מקבל טומאה טהור [וכלל הצפויים והכלים המוטבל לצפוי, עיי' בכס"מ בשם הר"י קורקורוס ברמב"ם שבסמוך], כדאיתא בחגיגה (כ"ו), במס' כלים (פכ"ב) וברמב"ם (כלים פ"ד ה"ד), דדוקא בכלי מקדש דגלי לן רקא דאע"ג דמצופה נקרא עץ, ועינין סוף חגיגה בתמי"ט שם, וכ"כ רש"י (ביצה כ"ג) בהדיא, וא"כ לא דוקא בציפה זהב אלא ה"ה בכל דבר שפסול לעשות ממנו בתים פסול לצפוי, דתיק של עור בעינן. וכיון שצופה דבדר אחר, א"כ הבית של עור בטל לגבי ציפוי ואין כאן בית של עור. ועוד שמבואר בראשונים אפכא, דציפוי פוסל, אי משום דבעינן הבית רואה האויר, אי משום דשייך של תפילין צריך להיות נראה. ושכן הסכים לדבריו בעל הבית מאיר, ע"כ.

[המשך בעמוד הבא]

מאמתי חל חובת חיוב קידוש של יום

כתב הרמב"ם (פכ"ט מהל' שבת ה"י) ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שניה, וזה הוא הנקרא קידושא רבא מברך בורא פרי הגפן בלבד ושותה ואח"כ יטול ידיו ויסעוד, ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש.

וכן פסקו הסור והשו"ע (סי' רפ"ט) דאף בקידוש היום אסור לטעום קודם שיקדש. והנה בס"י רפ"ו כתב הסור - אע"פ שאין הלכה כרב הונא דאמר אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם תפילת המוספין, מ"מ צריך להתפלל אותה קודם אכילה, כדאיתא במסכת תעניות בפרק ג' פרקים (כ"ו) גבי נשיאת כפים שחרית ומוסף דלא שכיח בהו שכרות, אלמא אין דרך לאכול קודם, וכ"כ רבינו חננאל התם שמעינן מהכא דאין אדם רשאי לאכול עד אחר תפילת מוסף הלכך לא שכיח בה שכרות.

וכתב הב"ח (שם) ומה שיש מקשים הא"י יתכן לאכול קודם מוסף בשבת ויום טוב, והלא אסור לטעום עד שיקדש כמ"ש בס"י רפ"ט, איכא לתמוה עליהם דא"כ בעובדא דרב אוי נמי קשיא דהא שבת הוי עובדא כדפ"י רש"י (כ"ה ד"ה לא), אלא הדבר פשוט דצריך לקדש, והכי קאמר יטול ידיו ויקדש ויברך המוציא ויאכל ויברך ברכת המזון ואח"כ יתפלל מוסף דזמנה כל היום, וליכא הכא קושיא כלל.

וכן גבי מ"ש השו"ע (סי' רפ"ו ס"ג) דמותר לטעום קודם תפילת המוספין דהיינו אכילת פירות או אכילת פת מועט, כתב המג"א (שם ס"ק א') דאע"ג דאסור לטעום קודם קידוש ואין קידוש אלא במקום סעודה, י"ל דדי כשישתה כוס יין אחריו, ואין לומר דלא חל עליו חובת קידוש, דהא רשאי לאכול מעט פת וחל עליו חובת קידוש.

וכ"כ הער"ש (סי' ג') דהיינו כשמקדש כבר, אבל לטעום קודם קידוש ודאי אסור. וכ"כ הגר"ז (ס"ד). והביא דבריהם בכה"ח (לג"ח סופר ז"ל - ס"ק כ"ד). וכן פסק המש"ב (סי' רפ"ו ס"ג ז').

אולם לאו מילתא פסיקתא היא, דהנה בס"י פ"ט כתב הסור - ואסור לו להתעסק בצרכיו או לילך עד שיתפלל, ולא לאכול ולא לשתות, ואם עשה כן עליו הכתוב ואמר ואותי השלכת אחרי גויך אל תקרי גויך אלא גאיך אחר שנתגאה זה מקבל עליו עול מלכות שמים. וכתב אבי העזרי שמוותר לשתות מים דלא שייך בהו גאווה, ודוקא בחול אבל בשבת ויום טוב כתב דאסור משום קידוש. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה שותה מים בשבת קודם תפילה שאין הקידוש אסורו כיון שעדיין לא הגיע זמנו.

וכתב ע"ז בהגהות מהרש"ל - ולפ"ז אפשר אף קודם תפילת המוספין. וכ"כ הפר"שה שם - ולפי זה אפי' קודם מוסף מותר.

וכן גבי מ"ש השו"ע בס"י רפ"ט דלשתות מים בבוקר קודם התפילה מותר מפני שעדיין לא חלה עליו חובת קידוש. כתב העטרת צבי (סי' ג') - ולשון הסור חובת קידוש עד לאחר תפילה אינו אסור מלטעום, ובזה מתורץ מה שהביא מ"ו ז"ל ס"י רפ"ו (ב"ח ס"ב) ומה שיש מקשים כו' ע"ש.

(ואכן בא"ר סי' רפ"ו (סי' ט') כתב דנ"ל דבשעת הדחק שאין לו יין ופת רק פירות וחלש לביה, מותר לטעום קודם מוסף בלא קידוש, דיש לסמוך בזה על הראב"ד פכ"ט דשבת ה"י דמותר לטעום קודם קידוש של יום, ועוד דבזה יש לסמוך על הנחלת צבי שכתב בס"י רפ"ט דלא חל קידוש קודם מוסף).

[עיינייש שכתב שהנובי יודה לאסור כשהצבע מתקלף לגמרי והבית נשאר לבן. ולכאורה צ"ע דלא משמע הכי מהנובי שהרי כתב שדוקא טס של זה פסול, אבל צבע בכח"ג שרי, עיינייש. וכן העיר הגרמ"ש קליין שליט"א (מכתב - אלול תשנ"ב לדאש נשמרת ט"ס בארה"ב). וכן מבואר להדיא במ"ב דלחלף שכתב שהלכה כהנש"א דלא מהנובי. ומבואר להדיא דפליגין].

נמצאו לפי הנש"א ג' טעמים לפסול בכח"ג: א' הבית של עור בטל לגבי ציפוי ואין כאן בית של עור. ב' בעיני שהבית יראה האויר. ג' דשיין של תפילין צריך להיות נראה. וכן פסק ה"ערוה"ש (אות פח) ע"פ ג' טעמי של הנש"א. ובמשיב דבר (ח"א סי' ד) כתב דאנו נוהרים מתפילין כאלה. ולפי הנש"א לכאורה היה דיש לפסול רצועות הצבועות ע"י צבע שנקלף כא'. ואפי' אם הרצועות שחרות מתחת לצבע הנקלף או מהצד השני לא מהני כי העור בטל לציפוי. (ומדברי הנש"א משמע שאפילו אם הציפוי דק מ"מ אם ניטח א"כ פסול, וע"י מש"כ ב"ס"ד בגליון ר"ח לענין כלים מצופים בחומר דק).

אלא שהדבר צ"ע כי באמת הא דס"ל להנש"א שהעור בטל לציפוי לכאורה אינו מילתא דפשיטא, דהא הנובי"י (שם ד"ה והנה ז"ל) הביא מהגמ' בחגיגה ומרמב"ם הנ"ל וכתב דאין ראייה ששם עיקר שימוש הכלי הוא ע"י הציפוי, אבל ציפוי שאינו רק לנוי ופירי בטל לגבי כלים. ע"כ. וכן צידד החזו"א (כלים ט"ז כג ט"ק טו). וע"י במהר"ם שיק (יו"ד ט"ז קצד ד"ה ולול"ה).

וע"י עוד בתנ"י ויו"ט (כלים פ"ח כ"ג ט"ק טו) ככתב דכל שאינו מצופה כולו הרמב"ם מודה דלא אזילני בתר הציפוי, כי אינו נחשב מצופה. וכעין זה כתב בחזו"א (כלים ט"ז כג ט"ק טו) בדעת הרמב"ם והראב"ד ד"ל דציפוי בחוץ בלבד אינו חשיב ציפוי. [ומה שמצינו בזה מח' ברס"י ק"כ לענין טבילת כלים, התם שאני שהדבר תלוי בגדרי שימושי סעודה כמבואר בפוסקים שם]. וב"ד יצחק (ח"ב ט"ז ר"א ט"ק א) כתי' דדוקא כשהציפוי בא להשלים ולחזק הכלי הוא עיקר אבל בלא"ה הכלי עיקר, ע"כ. וע"י בשו"ת

מנחה אברהם (ארו"ח סי' קל"ד) ו**בחלקת יובב** (ע"כ ד"ה וכו' לתרוק). [וע"י בשו"ת (סי' תת"ק א) שאפשר שהרמב"ם מיריר רק בכלים שיש בהם תוך]. ולפי"ז י"ל שרצועות הנהבונות בצבע שניתן לניטול כולו כ"א, אם הוא רק מצד א' אין בו חשש (בפרט כשאינו אלא לנוי). אולם מהנש"א שסתם בזה לכאורה לא משמע הכי (אולם אין זה מוכרח, ע"י בלשונו בסוף דבריו בסד"ה עוד כתב השואל, שכתב "מכ"ש כשכל הבית מצופה דאז התחתון בטל לעליון", עיינייש). וכן פסק המ"ב (לב ט"ק קפ"ה) דהשחרות של הבתים טוב יותר שיהיה בצבע שחור שאין בו ממש חלק רק בחזותא בעלמא ומ"מ המשחרין במין גלאנ"ץ (שאינו צבע של חזותא בלבד) שאי"ה לקלפו אע"פ שיכולין להסיר מן הקלף ע"י פירורין דקין אין להחמיר בדעיבד, אכן אם משחרין בטיחה שיכולין לקלפו בשלימות מכל צד מן התפילין וצורתו כמו נייר שחור זהו פסול, ע"כ. נמצא שפסק כדעת הנש"א. ולפי"ז לכאורה לענין רצועות שצבעם שחור ע"י שכבת שחרות הניטל כולו כא' לא מהני.

אלא דאכתי לכאורה היה מקום לומר דאפשר שפלנין רצועות קיל טפי, דברצועות לא שייך לאסור רק ע"פ הטעם הראשון שהעור בטל לציפוי, וכיון שטעם זה הוא תלוי במח' כני"ל אפשר שע"כ בדעיבד יודה המ"ב להקל. (ועוד יש לדבד באופן שהצבע מתפרד רק ע"י תחבולות לית לן בה, דהרי סוף סוף מהודק היטב והוא חלק ממש של העור ואין זה בגדר ציפוי, אלא בכלל הכלי). וע"י בספר זכרון אליהו (פ"ב סי' ה). אלא שלמעשה כבר גדולי פוסקי זמנינו פסקו לפסול ע"פ הנש"א, וע"כ לא

מ"ה. אפי' אם הם שחרות מתחת או מהצד השני כי העור בטל לצבע.

ט. כמה שכבות של צבע שאפשר לקלפם כאחת

ומ"מ לכאורה י"ל דלא החמיר הנש"א ודעימיה אלא כשמשחרים בצבע כעין טיחה שהוא ציפוי חשוב וע"כ אזילני בתריה. וכן אם השחרות הוא ע"י צביעה של חזותא בעלמא בלבד כמה פעמים (כמו שמצוי שעושים בזמנינו, וכן שמענו ממומחים. אלא מבואר לקמן באות י"ב ע"י צביעת התשובות והנהגות) אע"פ שהיא ניטלת כאחת שרי, דהכל חשיב כצבע ומתבטל לעיקר הרצועה. וכן מבואר להדיא בפמ"ג (סי' לב א"א ט"ז) שכתב דכשם שעור כשר ע"ג עור כשר מותר בבתיים, כ"ש אותו שעושים **צבע עב** הצובע את התפילין דאין לחוש, ע"כ. מבואר דאפילו צבע עבה כעובי העור וניטל כא', אין בו חשש. ועיינייש במ"ב שפסק כדברי הנש"א הנ"ל וכתב פמ"ג, ולפי"ז ע"י צריך לחלק כני"ל. וש"י שכן פסק הגרמ"ש קליין שליט"א (שם).

אלא שבאמת משמע מהמ"ב שהתיר דוקא כשמתקלף בציפוי קטנים ולא כולה כאחת (דלא כמשמעות הפמ"ג שמיקל לגמרי. ועיינייש במ"ב שבעל גוונא יש להמנע מלמשמש בצבע שיש בו ממש, אלא יש להחמיר בצבע שהוא רק חזותא בעלמא. אולם אין המנע כן כי בלא"ה אין הצבע נדבק ברצועות - וזה הסוג א' הנ"ל באות ח'). ועיינייש עוד בזה בזכרון אליהו (סי' ב סי' ה).

ה. הדבקה הצבע ע"י חום או דבק

ינה תבארנו ב' מני האופנים שהזכרנו באות ח'. ועתה יש לבאר האופן השלישי והוא הדבקה משטח מצבע סינטטי שחור, ע"י חום או הדבקה. והנה באופן שצובעים על ידי חום, דהיינו שמחממים צבע עד שנתפס ברצועה. לכאורה אין בזה פסול דהרי סוף הרצועה מצבעת. אלא שבאופן שנועשה ע"י הדבקה שמדביקים הצבע על הרצועה צ"ע אם מהני. ואפשר שהדבר תלוי במח' הפוסקים המבוארים **בביאור הלכה** (סי' לב ט"ז ע"ג) וד"ה יעשה ועל טע' נא ד"ה תיפור). האם הדבקה חשיב "חיבור". דאם נימא שהיא חיבור הכא נמי חשיב כדבר א', אבל אם נימא שהדבקה אינה חיבור יש לדון דהא מהני [ואפשר דהכא מהני לכוי"ע דסוף סוף הרצועה שחורה ע"י צבע המחומר אליו, ועיינייש]. וע"י **בתשובות והנהגות** (ח"ד סי' ט) שאין בדבק משום חציצה בין הרצועה לצבע. וצ"ע. (וע"י **בזכרון אליהו** (סי' ב סי' ה) משי"כ לדון האם בעינין שהצבע יספג ברצועה עצמה או די שהיא נראית שחורה אע"פ שהיא רק מעל הרצועה).

שו"מ שדעת הגריש"א **צ"ל** (אשרי האיש פ"ד אות יג ע"פ כתבי האבני יש"פ) דלצבוע הרצועות ע"י מכונה בלחץ הוא **ספק** אם מותר.

יא. צבע פסול על צבע כשר

ויש לדון (לדעת הסוברים דבצבע המתקלף אין הרצועה מתבטלת לצבע) האם מהני להשחיר הרצועה כדן ושוב לצבוע עליה עוד צבע פסול.

דהנה ילגבי צבע כשר על גבי צבע פסול" מצינו **במ"א** (סי' ז) שכתב שאם צבע הרצועות שלא לשמן כגון ע"י עכו"ם, חזר ישראל והשחירן לשמן כשר. דהא אמרינן בניטין (ב) שאם כתב השם ולא קדשו, מעביר עליו קולמוס ומקדשו. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דמיחזי כמנומר הא לאו הכי שרי. א"כ כאן שרי לכי"ע. וע"י בשו"ע אבן העזר סי' קל"א, ע"כ. וביתר המחצה"ש (שם) דאף שבאמת בשו"ע באה"ע יש ב' דיעות בכתב שלא לשמה אם מהני העברת קולמוס לשמה, והדעת הראשונה שהיא הרמב"ם ס"ל דפסול, מ"מ ברצועות יש סייס לקולא, דגם בהא אם ברצועות יש פסול שלא לשמה איכא פלוגתא כמבואר לעיל. ובדרך זה פירש הגהות **רע"א** (משמע דס"ל כן להלכה. וכן משמע דס"ל לה"ערוה"ש (אות ה) **ולחא"מ** דלהלן).

הנובי"ב בתשובותיו (ארו"ח ק' סי' א ס"ד"ה ועכשיו) **ובספרו דגמ"ר** (שם) ביאר כדרכו של המחצה"ש והוסיף דאין הצבע הפסול חוצץ בין הצבע הכשר לרצועה דכל שנלאתו אינו חוצץ. אלא שסיים "מ"מ למעשה דעתי להחמיר ובפרט שלהרמב"ם שהוא דעה ראשונה שבה"ע ודיא הלכה דפסול". וכן **פמ"ג** (א"א שם) פסק להחמיר בזה. וע"י **בלו"ש** (שם).

והגר"א (שם ק"א אות א) כמפרש דברי המ"א באופן אחר, דאף שמצינו מח' דבבר כני"ל, אפשר דשאני הכא דבחזותא תליא מלתא והעליון הוא הנראה, ובצבע הלך אחר הנראה, עיינייש בנגעים (פ"א מ"ה), וצ"ע לדניא, ע"כ. ועיינייש בשלחנו (אות א) שהכריע דטוב להחמיר בדבר. ומשמע שמעיקר הדין המקיל יש לו על מה לסמוך. **ובאג"מ** (יו"ד ח"ב סי' קל"ג ענף ב' ד"ה ונראה דבזה) כתי' שדוחק לפרש דברי המ"א מטעם סייס (עיינייש טעמו) וע"כ פירש דכוונת המ"א דשאני מעשה צביעה ממועשה חתום, דכתיבה בעינין על מקום בהיר, משא"כ צביעה אף על מקום שחור חשיב צביעה, עיינייש.

ולמעשה **במ"ב** (סי' כד) נקט כהמחירים. ומבואר דבצבע כשר ע"ג צבע פסול יש להחמיר, אלא דאכתי י"ל שצבע פסול ע"ג צבע כשר, שרי. דהנה לגבי אם כתב השם לשמה וחזר וכתבו עליו שלא לשמה כתב **הפמ"ג** (ארו"ח סי' לב מ"ז סי' ט) דתלוי בפלוגתא באה"ע הנ"ל דכתב לשמה ע"ג שלא לשמה, ע"כ. **ובמלאכת שמים** (כלל ו בינה אות טו) כתב דלכו"ע פסול בכח"ג, דכתב התחתון מכוסה ואינו נראה. אולם **בגינולי הקדש** (הל' סי' טז ר"ע א"א סי' יז) כתב דכתב לשמה ועליו שלא לשמה כשר לכוי"ע. וכן נקטו **בתשובת הרי בשמים** (ת"ת סי' טו) **ובית שלמה** (ארו"ח סי' ה). וע"י משי"כ **המנח"י** (לח"ב סי' א אות ו). ולפי"ז יוצא דלדעת המכשירים ה"ה שיותר לצבוע בצבע פסול ע"ג צבע שנצבע בכשרות. משא"כ לדעת הפוסלים, בפרט לדעת הגר"ז הנ"ל דאזילני בתר הנראה כני"ל.

אולם העירנו מדברי **המנח"י** (ח"ד סי' ו) שנשאל בדבר רצועות שנשחרו לשמן ואח"כ שלחו אותם לבית תעשיה למשוה אותן באיזה משיחה להבהיק העור וזה נעשית שלא לשמה וכת' להכשיר דהוי כתיבה שלא לשמה על לשמה דמהני לדעת הרבה פוסקים, והוכיח **מהביאור הלכה** (ד"ה פסול) דלענין רצועות אין פסול משום מכוסה, וע"כ לכוי"ע יש להתיר בזה, עיינייש. **ובתשובות והנהגות** בחי"א סי' מ"ח כתי' שמע שהורו כמה בעלי הוראה להתיר לצבוע על שחור לשמה דבר טמא (כי כתב שלא לשמה ע"י כתב לשמה אינו כלום).

מיהו **בשבט הלוי** (ח"ה סי' יג, ועיינייש בגליון) פסק בדברי הביאור הלכה ע"פ סברת הגר"ז הנ"ל, וע"כ כתב שדינו של המנח"י צ"ע, ומסקי שם לחשוש לכתיבה, אבל בדעיבד כתב שאין בידו לפסולם.

וע"י **בתשובות והנהגות** ח"ד סי' ט' וח"ה סי' מ"ז, דלפי המקובל היום אצל רבים לקבוע בצבוע בעבודת יד רק בפעם ראשונה, ואח"כ משחרים במאשין (מכונה), ולדעת סמ"פ בפעם הראשונה אצל רבים לקבוע בצבוע בעבודת יד רק בפעם ראשונה, לפי סברת הגר"ז (שם) דהולכות אחר הנראה, אין זה מועיל. ע"כ. אולם נראה דדעת הגריש"א **צ"ל** (אשרי האיש פ"ד אות יג מכתבי האבני יש"פ) להקל בזה (אלא דאפשר שסמך להתיר רק במקום ספק פסול בצבע התחתון).

ומ"מ לפי מבואר לעיל (אות ח') דדעת גדולי פוסקי זמנינו ע"פ הנש"א, אם הצבע שעל הרצועות ניטל כולו כא', הרצועות פסולות לפי הטעות הן לציפוי, א"כ כהוונא לא מהני.

ובשלמי ציבור (הכנות לתפילה ס"ק ח) איתא - ובשלמי המאסף מצאתי כתוב תשובה **למהר"ם זכותו ז"ל** ואזי לשונו: שאלה אם מותר לשתות ולאכול לרפואה קודם התפילה, וכן אם מותר לטעום בשבת בין יוצר למוסף. תשובה על הראשונה אמר דברי וכו', גם לרבות על האי דקאמר מר על טעימה בין יוצר למוסף, פשיטא לי דהכי הוא משום דאכתי לא מטא זימנא דקידושא רבא.

וגדולה מזו מצאנו **בעקרי דינים** (לגר"ד טירתי זצ"ל) וז"ל - ועייני באגרות הרמ"ז סי' ג' דמפשט פשיט ליה הדטועם בין יוצר למוסף בלא קידוש יאי ויאי, והואי טעמא לא הוברר לו מנהג מהר"ש אברהם לאכול סעודה ג' קודם התפללו תפלת מנחה ע"ש. גם מהר"י ז"ל מ"צ ור"מ **בקק"י סיינא** כתב לי זה ימים ושנים דרבו הפוסרים לקדש לאכול בין שחרית למוסף דכל מ"ד דאין לקבוע סעודה בין שחרית למוסף לא חל עליו חובת קידוש, ושע"כ להרמ"ז ז"ל דטעימה שרי וסעודה אסור נחא דיכול לטעום קודם מוסף. ומייית בידיה זכירה דבהיותו רך בשנים שרדו למר אביו חד מרבנן פסק ארוך להוכיח שאין לקדש, והביא ג"כ העדאת עדות משלוחי א"י שבכל א"י נוהגים שלא לקדש בין שחרית למוסף, ושכן עשה מעשה הרב מהר"א סג"ל אחי טוב שלו בלכתו אתו יחד בין שחרית למוסף לפקוד לשלום את הרב הזקן מהר"א מהזקנים בעיר קסאלי ושתו הקאו"י ומיין מתיקה בלא קדוש, ומאן דבעי להחמיר ולקדש אינו אלא הדיוטות כיון שאינו חייב לקדש. ע"כ.

נמצא דאע"ג דדעת רוב הפוסקים דחובת קידוש חלה מיד לאחר תפילת שחרית, מ"מ יש הסוברים דליכא חובת קידוש עד לאחר תפילת מוסף. והרובה להחמיר על עצמו לצאת ידי חובת כל הדעות, אם קידש אחר תפילת שחרית קודם תפילת מוסף [כמו שמצוי בהרבה בתי כנסיות בימי ר"ה] יחזור ויקדש שוב לאחר תפילת מוסף קודם שיאכל.

וכ"כ **בברכי יוסף** (סי' רפ"ו סי' ז) - הרוצה לטעום קודם מוסף יקדש מקודם. ואם ירצה יקדש ויאכל כזית פת או פירות קודם מוסף, ואחר מוסף יחזור ויקדש, ונפיק אליבא דכ"ע. **מהר"י זיין** בשו"ת שערי ישועה כת"י (ארו"ח שער ה' סי' ג' וסי' ה).

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר חודש אלול

חודש אלול - זמן חיזוק בעבודת ה' -
"חייב כל אדם על כל פנים להזכין את עצמו ליום שיכנס למשפט לפני ה' בראש השנה ל' יום קודם בתשובה ותפלה, ויתן כל לבו רק בעבודת ה'. ונתנו רמז לזה, אצי לדודי ודודי לי [שיר השירים ו, ג] ראשי תיבות אלול.
ולכן ירבה בכל החודש בתשובה ותפלה וצדקה. ונתנו רמז לזה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים [ואסתר ט, כב] ראשי תיבות אלול, לרמז שבחודש אלול ירבה במתנות לאביונים". (חיי אדם כלל קלה, א)

נערך ע"י מחבר קונטרס
"עבודת חודש אלול וימי הסליחות"